

УДК 821.161.2-09:22

ОКСАНА ГОЛЬНИК

м. Кіровоград

oksana_kuhar@ukr.net

МІСТИКО-ЕЗОТЕРИЧНИЙ ДИСКУРС ПОВІСТІ ГАЛИНИ ПАГУТЯК «БРАТ МІЙ ЕНКІДУ»

У статті окреслено та проаналізовано містико-езотеричний зміст повісті Галини Пагутяк «Брат мій Енкіду» та художні прийоми й принципи його реалізації. Встановлено, що головною проблемою авторських роздумів є проблема духовного зuboжіння та деградації людства. Письменниця переосмислює міф про Гільгамеша, зосереджуючись, зокрема, на історії блудниці Шамхат, яка стає символом Праматері, гностичної Софії. Проаналізовано візійні та оніричні форми, що відтворюють історію прозрінь душі діви Урука; встановлено, що містичний та езотеричний зміст духовних відкриттів передано через розгорнуті метафори та образи-символи. Апробовано принципи глибинної психології для розкриття суті містичних переживань як способу індивідуалізації особистості.

Ключові слова: містико-езотеричний дискурс, міфологічне, гностицизм, візія, метафора, символ, Его, Персона, Самість.

У літературознавчій думці за творами Галини Пагутяк стійко закріпилися визначення прози, що присвячена проблемам духовної чистоти, духовної повноти буття сучасної людини, пошуку і способів досягнення нею внутрішньої гармонії і органічності співіснування зі світом. Цей кут зору на буття людини і людства загалом інспірує актуалізацію ірраціональних, інтуїтивних форм пізнання, які знаходять вираження у специфічній естетичній системі. Такими, зокрема, є форми містико-езотеричного дискурсу. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття феномен «містики» й «містицизму» як альтернативних раціональним формам пізнання суцього й проникнення в ідеальні виміри став предметом наукового розгляду та аналізу. На особливу увагу заслуговують феноменологічний та психоаналітичний підходи до містичного як особливої форми духовного буття людини. Поняття містики ми інтерпретуємо як «рід релігійно-філософської пізнавальної діяльності» [6, 85], коли істина досягається через внутрішнє спілкування людського духа з абсолютном. Це певний духовний досвід, який передбачає безпосередній контакт із вищою реальністю [6, 88]. За твердженням Г. Шолема, абстрактної містики не існує, бо містичні переживання пов'язані з певною релігійною системою, а отже, існує певна форма містики – християнська, мусульманська, іудейська, гностична і т. д. [9, 40]. Тож, коли йдеться про містичне, варто

говорити про актуалізацію певної форми філософсько-релігійного пізнання світу, реалізованого через певні мотиви, сюжетні колізії, образний ряд, тобто завдяки певним подієво-образним моделям, які відносять нас до сфери міфології як архаїчної форми пізнання й трактування світу, а глибше – до архетипного. Коли йдеться про містичне як властивість естетичної системи певного митця, варто, на наш погляд, говорити про цей феномен як про яв особливостей його світосприймання (містицизм), що визначає відповідний тип поетики. Тобто, йдеться про створення таких сюжетно-подієвих колізій і таких образів, які дозволяють ірраціональне, духовне сприймати як реальне, дійсне. Маркерами поетики містичного є наявність специфічних наративних форм (візійність, оніричність, екстатичність), метафоричність і символічність, що визначає специфіку образів і може бути реалізована на композиційному рівні, увиразненість міфологічної матриці.

Містицизм і містичне ніколи не втрачало своєї актуальності, відмінними були лише певні онтологічні й естетичні параметри його оприявлення. К. Г. Юнг у праці «Проблеми душі нашого часу» цю колізію, а особливо актуалізацію проявів містичного у ХХ столітті, пояснював особливістю духовного розвитку людини. Містицизм, по суті, є способом оволодіння сучасниками духовним (первісним) досвідом пізнавати власну душу і дух, що

затмарені соціальною маскою – Персоною. Це єдиний спосіб для людини, за твердженням аналітика, розірвати коло біологічного існування. «Я» страждає не тільки від свого відчуження від загального, від людства, але також і від втрати духовності. «Я» фактично є зосередженням страху [...] до тих пір, доки воно знову не повернеться до своїх батька та матері» [11]. Аналітик розкрив головну таємницю розвитку особистості: її суть складає процес індивідуації, самопізнання шляхом самоспоглядання, коли Его відкриває завесу «Божої іскри» (духу) – Самості. К. Г. Юнг був переконаний, що основою збереження цілісності особистості сучасною людиною є образ Бога, закладений у глибині нашої психіки. Цей архетип притаманний колективному несвідомому як матриця, що скріплює особистість. Містицизм як особливий тип умонастрою є способом його відкриття і пізнання. Оскільки містичний досвід важко виразити в загальноприйнятих поняттях і термінах, адже він не раціональний, то засобом його повідомлення стають символи та архетипи, що найповніше репрезентовано в міфологічній парадигмі. До того ж важливою ланкою розкриття Самості є процес ініціацій – проходження і переживання таїнств, представлених, закріплених і продиктованих міфологічною складовою нашої культури. М. Еліаде, дотримуючись цієї ж позиції, акцентував увагу на тому, що повторюваність певних культурних моделей, закорінена якраз у міфологічному мисленні людстві [10].

Усі ці попередні зауваги необхідні як основа методологічного підходу до розкриття художніх смислів і принципів конструювання містико-езотеричної реальності в повісті Галини Пагутяк «Брат мій Енкіду». Наша позиція в осмисленні художнього втілення містичного й езотеричного складається із двох стратегічних напрямків: осмислення їх як форм оприявлення «духовного» (психологічних процесів самопізнання та індивідуації) та визначення й опис естетичних принципів моделювання містичного.

Незважаючи на значний масив літературознавчих і критичних праць, присвячених творчості львівської письменниці (Г. Бокшань, Н. Букіна, Я. Голобородько, Т. Гундорова,

К. Ісаєнко, О. Корабльова, Р. Харчук) аналізована нами повість значно менше присутня в полі фахового погляду. Її згадує І. Біла [3] у контексті вивчення метароманної природи творів Галини Пагутяк, досліджує Г. Бокшань крізь призму реалізації мотиву каритативної любові [4]. Тож, наше завдання полягає в окресленні поетикальних особливостей реалізації містико-езотеричного дискурсу в повісті Галини Пагутяк «Брат мій Енкіду».

Насамперед зазначимо, що герметичність текстів письменниці породжує різне прочитання смислів образів і колізій, представлених нею. Аби уникнути неадекватності рецепції та інтерпретації, авторка подає коментарі (наприклад, у повісті «Смітник Господа нашого»), передмови, використовує публіцистичні форми звернення до читача, есе, блогові записи як допоміжні форми розкриття імпліцитного у її творах. Тому, аналізуючи твори письменниці, маємо зважати на цей фактор.

Повість Галини Пагутяк «Брат мій Енкіду» має есеїстичне обрамлення, що складається із переднього слова «Наприкінці був Шумер» та своєрідного післяслова «Сніг у жмені», де авторка рефлексує над одним із шумерських прислів'їв, відкриваючи його сакральний, а точніше езотеричний підтекст. Звернімо увагу на парадоксальність часового окреслення в назві першої частини – «наприкінці». М. Еліаде вказував на існування двох варіантів сприймання історії (часу): міфологічного (сакрального) та лінійного (іудо-християнського, профанного) [10]. Перший тип передбачає розуміння часу як циклічної зміни руйнування і повторного створення Космосу: деградації, руйнування та нового створення світу, життя, смерті і воскресіння душі. Подібна картина відчуття часу притаманна й езотеричці, при цьому акцент переноситься із об'єктивної історії на суб'єктивну [10] – історію буття душі та духу. Тож подібне слововживання письменниці пояснюється, зокрема і езотеричністю її мислення. У тексті передмови розкривається її характер мислення як прояв містичної свідомості. М. Девдаріані зазначав, що «закономірність прояву містичної свідомості викликане явищем подвоєння реальності у свідомості людини, що пов'язане з протиставленням впорядкованого соціального організму

й стихійності впливу на нього соціальних сил. Його формування зумовлене проблемою *переборення відчуження людини від своєї родової сутності, пошуком цілісності світогляду* [6, 87] (курсив наш – О. Г.). У цьому стані свідомість людини набуває містичного досвіду. Отже, йдеться про апокаліптичність світовідчуття і пошуки внутрішніх резервів збереження цілісності особистості, цілісності душі. Цей процес позначений переживанням і сприйманням реалій буття як таких, що сповнені іншого, таємничого смислу. Галина Пагутяк гостро переживає екзистенційну відчуженість людини від природи, її духовну деградацію. Це стимулює прояв містичного начала світосприймання мисткині. Руйнування природного сприймається нею як нищення духовного начала буття. Ці драматичні переживання актуалізують культурну пам'ять і міфомислення письменниці, спонукаючи її звернутися до знакових пам'яток духовної культури людства – епосу про Гільгамеша. Ще одним зі стимулів, на які вказує сама авторка, стала пронизана гностицизмом розвідка І. Франка 1904 року «О сотворении мира». Саме цей аспект (гностицизм) інтелектуально й світоглядно зблизив Галину Пагутяк та мисленника початку ХХ століття. Наводячи паралелі втрати духовних орієнтирів людством на початку ХХ і ХХІ століть, письменниця констатує: «Неспроможні дати собі раду з агресивністю буття, ми починаємо вслухатися в себе, шукаючи порятунку в підсвідомості, яка сповнена архаїчними символами. Початок кривавого ХХ століття фіксує зацікавлення містикою та психоаналізом, як спосіб отримати шанс пережити майбутні лихоліття. Завжди існує невідома сила, здатна прийти нам на порятунок. Зараз ми переживаємо щось схоже» [7, 15] (курсив наш – О. Г.). Авторка не даремно наголосила на актуалізації містики та психоаналізу в перехідну добу, коли в духовному та культурному вимірі панує есхатологізм. Як доводять дослідження С. Хеллера [8], Е. Байкова [1] містичне й психологічне мають один і той же об'єкт дослідження – дух і духовне в людині. В аналітичній психології воно ідентифікується як Самість, колективне несвідоме, «божественне в людині», в містиці та езотериці – це Абсолют, вища реальність, Плерома,

Софія. Головна колізія містико-езотеричних учень – це вивільнення людського духу з-під тягара фізичного виміру буття. В аналітичній психології – це процес індивідуалізації, що передбачає вивільнення Его з-під влади Персони, пізнання ним свого несвідомого і піднесення до трансцендентного (Самості). Таким чином, містико-езотеричний досвід може бути розглянутий крізь призму категорій аналітичної психології. Саме цей підхід ми й застосуємо для аналізу художніх особливостей повісті Галини Пагутяк «Брат мій Енкіду».

Повертаючись до проблеми позатекстових джерел твору, звернімо увагу на есе «Сніг у жмені», де авторка, рефлексуючи над шумерським прислів'ям «Жінка – це гострий кинджал, що перерізує чоловікові горло», прагне розгадати таємницю людського буття: «... жінка не лише народжує, вона виховує, цивілізує. Для того, щоб виховати людину, як тоді, так і тепер, слід усунути усе зайве. П'ята чакра, горло, відповідає за особистість людини, її поведінку. Зруйнувавши її зброєю, виготовленою людськими руками, жінка готує чоловіка для праці, битви та інших суспільних обов'язків. По суті, це трапляється згодом із Адамом і Євою у Книзі Буття, але розглядається не як благо, а як падіння, гріх, що заслуговує покари» [7, 72]. У цьому трактуванні проглядається гностична парадигма інтерпретації міфів, у тому числі біблійних. С. Хеллер зазначав, що «гностичні християни [...] читали Буття не як моральну історію, а як міф із певним значенням. Вони вважали Адама і Єву [...] представниками двох внутрішньо-психічних принципів, які притаманні будь-якій людині. Адам був драматичним втіленням психе або душі («розумно-емоційного» комплексу), де виникають думки і почуття. Єва – пневма або дух, являла собою вище, трансцендентну свідомість» [8]. Тож для давніх гностиків Єва була дочкою Софії, небесної Мудрості. Осмислюючи розвиток духовних орієнтирів людства, Галина Пагутяк констатує, що причини занепаду і виродження західної цивілізації коріняться саме у спотворенні, десакаралізації, демонізації образу жінки. Страх перед «цивілізованістю», одухотвореністю, панування раціонального Ягве – чоловічого єства перетворює історію християнства на боротьбу

зі свободою почуттів. Тож драма сучасної людини в тому, що «ніхто не хоче бути поглинутий кимось іншим, стати частиною андрогіна» [7, 72]. Екстраполюючи поняття глибинної психології на ідеї містико-езотеричного дискурсу, Е. Байков визначав, що досягнення стану андрогінності – це відкриття божественного в людині – Атмана, іскри Божої, Самості [1]. Таким чином, письменниця ототожнює жінку із проявом трансцендентного, виявом якого є саможертвна любов, вміння вмерти за когось: «Любити – означає вмирати» [7, 75]. Ці роздуми Галини Пагутяк, розміщені у своєрідній післямові до повісті, розкривають сутність сюжетних колізій твору, адже адекватність трактування текстів містико-езотеричного утруднюється індивідуальністю досвіду пережитого, що втілюється у специфічній системі індивідуально-авторських метафор та символів.

Повість «Брат мій Енкіду» має специфічну художню форму, адже втілює процес містичного переживання та набуття містичного досвіду. Центральною постаттю твору є блудниця Шамхат (ім'я співзвучне із іменем богині-праматері в шумерській міфології Тіамат), яка переживає трагедію смерті Енкіду – архетипного дикуна, котрого вона звабила і цивілізувала. Основу авторського нарративу становить об'єктивація психічних станів героїні та подорожі її душі. Зміни фокалізації нарративу зумовлюють композиційний поділ повісті на дві частини. У першій частині події і емоційні стани, які вони викликають, сприяють появі «всебачення», розвитку «внутрішнього зору» або погляду душі, що, згідно езотеричних учень, означає вивільнення вищого ментального тіла. Героїня перебуває в екстатичному стані: вона згорьована через смерть Енкіду і відчуває свою провину у цьому. Нервово виснаження сприяє вивільненню душі, у «запанованій» внутрішній тиші героїня краще чує її голос. Так проявляється містичний досвід: «...Я прокинулася на світанку настільки слабкою, що тільки очі жили самостійним життям, а душа моя літала над тілом, наче птах над грудкою солі, кинутою у воду» [7, 18]. Перебування на межі двох реальностей – фізичної та ідеальної, духовної – відкриває Шамхат сутності і драми людського

буття. Їй відкривається сутність конфлікту її Персони (блудниця) з Его (архетип Матері): «Бо я знаю таємниці життя і смерті. Я завжди носила їх у собі, але не так, як мати носить дитя. Мої знання визрівали в моєму серці, як зерна ячменю, коли земля стає гарячою від променів Уту, масна від бруду й волога від поту. Вони проткнули моє серце і моє тіло паростками, гострими, наче списи, зробивши мою плоть слабкою, виснаженою і непотрібною. Прийде жнець і зітне стебла серпом, зібравши їх у жменю, вимолотить, провіє і зсипле в глиняний горнець. Мабуть, так і лежатиме оце зерно вічно, не приготившись ні богам, ні людям. Для людей гірке, а для богів – смертельно отруйне. Бо *ме* сходять з неба, а не з землі» [7, 18]. Оскільки містичний досвід складно об'єктивувати в образах реальності, то Галина Пагутяк вдається до розгортання складних метафор, які переростають в образи-символи. Окрім метафори засіву і жнив ячменя як моделі набуття людиною духовного досвіду, письменниця створює розгорнуту метафору, яка репрезентує дві моделі людського буття – «муха, що тоне в меду» і «глек, що наповнюється водою». Перший образ відкриває тваринну природу людського існування, прагнення насолоди життям, усіма благами, що дарує світ. Це життя, яке символізує повільне сповзання у смерть, уповільнене наближення до вивільнення духу: «...Енкіду повз наче муха, тікаючи від смерті» [7, 25]. Глек, наповнений водою – це пристрасне життя, жага існування і пізнання, творчий злет. Такий спосіб існування притаманний пасіонаріям, таким, як Більгамес: «Більгамес – глек, що прагне наповнитися водою життя. Хоча глиняна оболонка нетривка, але те, що в ній – безсмертне, дарує радість, насолоду серцю, а душі – крила» [7, 26]. Видається, що ці метафори утворюють антитетичну пару («Чому Більгамес герой, а Енкіду – ні?»), проте містичне світосприймання є **парадоксальним** за своєю суттю, адже саме парадокс породжує новий кут зору на проблему. Ці моделі буття людства визначають умови його існування: «Коли мертвих стає більше, ніж живих, то народжуються сини і доньки. Коли живих більше, ніж мертвих, починається війна або моровиця» [7, 25]. Таким чином, парадоксальною видається

авторська позиція вітального ставлення до смерті як чинника життя: помираючи, вивільняємо простір для нових поколінь, отже, смерть – це благо, бо є джерелом життя. Це підтверджує сентенцією Галини Пагутяк про те, що в світі немає ні доброго, ні злого, бо все це єдине, цілісне, повне буття, своєрідна Плерома людського існування. Відкриття, які робляться Шамхат у стані візійності й оніричності, знаходять підтвердження конкретними життєвими подіями. Марність і миттєвість людського життя, ідея смерті як звільнення підкріплюються епізодом смерті Ені – одноокої служниці блудниці Урука. Ені погнала за вороною, що вкрала у Шамхат золоту шпильку із рожевою квіткою. Описана ситуація теж має метафоричний характер: прикраса – є втіленням езотеричного знання (процесу самопізнання, розкриття внутрішньої суті людини, її пнеми), ворона – охоронець цієї таємниці, охоронець сакрального. Дівчинка, що прагне вихопити у птаха викрадену прикрасу, є втіленням духовної сліпоти самої Шамхат. Цьому епізодові передуює розділ із символічною назвою «Павутиння і золото», що відображає процес духовного самопізнання блудниці Уруку, відкриття своєї «софійності». Шкатулка з прикрасами в езотеричній символіці та юнгівському психоаналізі символізує жіночу природу, Самість [1], павутиння – це несвідоме, яке заступає духовне. Ені, яка вважає себе донькою Шамхат, є матеріалізованим втіленням її невідкритої пнеми. Тому дівчинка одноока. До речі, образи, викарбовані на кедрових дверях, які збудував Більгамес на честь своїх перемог, є плоскими та одноокими, що символізує обмеження людського сприймання світу, нерозкритість духовного зору. Смерть дівчинки, як і смерть Енкіду приносить нове знання Шамхат: вона є Праматір'ю сущого, вона є життя і смерть, вона втілює людське і божественне, вона породжує і знищує: «Бо справжня матір не та, що народила, і не та сестра, що з одного лона, а та, що *терпляче обіймає увесь світ, проте не належить нікому*» [7, 32]. Це болісне усвідомлення супроводжується суто людськими переживаннями провини за те, що вона стала знаряддям смерті дикуна і одноокої служниці. Золота шпилька з рожевою квіткою вдруге

з'являється під час зустрічі із гостем з Ніппура, котрий прагне пізнати істину буття, яка відкрилася Шамхат, а саме: як стати людиною. Блудниця відмовила йому, бо він був «зліплений з глини над прірвою» [7, 48], а отже, був втіленням виродження людського духу. За це він позбавляє її фізичного буття, вивільняючи дух. Гностичний підхід до інтерпретації образу блудниці як втілення Софії-пневми, що одухотворює Логос-чоловіка дозволяє в цій сюжетній колізії побачити авторське розуміння сучасного світу (Ніппур – місто-держава, що стало центром цивілізації після занепаду Урука) як бездуховного, позбавленого емоцій, насамперед любові та здатності до самопожертви.

У другій частині відкриваються таємниці світобудови, душа героїні переходить в ідеальний вимір, де відкриваються сутності буття і закони життя та смерті. Галина Пагутяк, використовуючи міфологічні мотиви й образи, зображує подорож душі потойбіччям. Тіло блудниці кидають у Ріку, що стає рубіконом, за яким душа назавжди відділяється від тіла: «Шамхат рухається над водою і бачить своє тіло, без жодної прикраси, без одежі» [7, 51]. Подальші події відтворюються «очима душі» і стосуються відкриття вічних законів, досягнення душею своєї духовної суті, відтворюються процеси самоочищення і самопізнання душі. Перетнувши Ріку забуття, Шамхат поринає у каламутну воду, крізь яку дивиться на все «внутрішнім зором». Описувана авторкою ситуація є символічним втіленням проникнення у підсвідоме, занурення у несвідоме і пізнання його. У цій візії вона бачить Більгамеса, котрий знайшов зілля, що даруватиме вічне життя, але його краде підступна змія. У цій колізії символізовано підсвідомий страх людства перед смертю, сприймання її як трагічного. Шамхат ніколи не мала бажання жити вічно, вона прагнула померти з Енкіду. Напівлюдина-напівзвір він став втіленням архаїчної, природної людини, що не страшилась смерті, а сприймає її як закон рівноваги буття. Писар Східних Воріт, до яких потрапляє дівка, відкриває їй таємницю смерті Енкіду: він перестав боротися, бо розумів, що у протистоянні життя і смерті завжди перемагає остання. Так вона позбувається морального тягара,

проте залишається незаспокоєною її душа: «...хоча смерть і звільнила її від втомленого тіла, залишилася втомлена тінь-душа» [7, 56]. Страждання Шамхат зумовлені тим, що вона так і не досягла цілості: її душа не з'єдналася із душею Енкіду: Софія не злилася із Логосом, аби сягти Плероми. Для цього вона мала пройти очищення й випробування. Використовуючи міфологічні мотиви та образи, письменниця описує езотеричний шлях душі. Писар скеровує Шамхат **у степ**, безмежжя якого втілює боротьбу життя і смерті. Її провідником несподівано стає **цан** (міфообраз іудаїзму, що символізує очищення від гріхів), котрий приводить душу героїні **до брами**, що відмежовує чистилище і світ вищих сил – богів. Характерно, що шлях до брами був чорний, а прохід був вкритий «лазуритовою плиткою», «а долівка була білою». Така палітра кольорів в езотериці символізує зміни, які відбуваються із ефірним тілом Шамхат: чорний колір поглинає світло, означає безкінечність і жіноче начало; лазурит (синьо-сірий колір) символізує ефірне тіло, білий – це духовність [1]. Тож, йдучи ним крізь прохід до брами, енергетичне тіло Шамхат проходить очищення і готується до духовного оновлення: «Несказанна розкіш пронизала її душу, випускаючи тугу за земним світом, вилущуючи тверді часточки, кидаючи їх униз» [7, 58]. Її душа стає легкою і підноситься до світу вищих ідей, осягає повноту буття. Цей процес відтворено авторкою через монологічне звернення Шамхат до богів – Нанни-місяця, Гашани, Уту-сонця, Муллїля. Боги дарують їй нове тіло, обертають душу в нову плоть, аби повернути її у світ живих. «Боги вдягнули мою душу, щоб я могла розпочати нове життя. Але душа моя не нова...», – говорить діва. У цих словах прозирає трагедія вічної жіночності, трагедія Праматері сущого. Її знання про діалектику добра і зла, життя і смерті, розуму, оживленого духом непотрібні новому світові, де панує пан з Ніппура – раціоналізованому і секуляризованому світові, позбавленому почуттів.

Здійснений аналіз дозволив окреслити форми і прийоми естетичного втілення містико-езотеричного досвіду письменниці. Реконструкція міфу, використання наративних форм

оніричності та візійності, метафоричність та символічність образів є основними художніми засобами реалізації Галиною Пагутяк містичного дискурсу. Повість «Брат мій Енкіду» є своєрідним повідомленням про причини духовного зубожіння людства. Гностичний підхід до інтерпретації міфу про Гільгамеша дозволив авторці акцентувати увагу на базових цінностях буття, що визначають нашу духовність – любов і самопожертва, прагнення до трансцендентного через внутрішнє самопізнання. Таким чином, аналізована повість Галина Пагутяк може бути поставлена в ряд із текстами – «великими наративами» (В. Єшкілев), які відкривають людству істинні цінності буття.

Список використаних джерел

1. Байков Э. Символика сновидений, мифов и мистицизма [Глубинно-психологическая интерпретация] [Электронный ресурс] / Э. Байков. — Режим доступа : <http://www.rulit.me/books/simvolika-snovidenij-mifov-i-misticizma-read-308255-1.html>.
2. Бекарюков М. В. Конструирование эзотерической реальности : базовые элементы и их специфика / М. В. Бекарюков // Мир науки, культуры, образования. — 2011. — 4 (29). — С. 255—258.
3. Біла І. В. Метароман Галини Пагутяк : текст і контекст : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / І. В. Біла. — Дніпропетровськ, 2011. — 20 с.
4. Бокшань Г. Мотив каритативної любові у повісті Галини Пагутяк «Брат мій Енкіду» / Галина Бокшань // Слов'янська фантастика. Том 2. — К. : Освіта України, 2015 — С. 359—367.
5. Голобородько Я. Елізіум. Інкорпорація стратегем / Ярослав Голобородько. — Харків : Фоліо, 2009. — 187 с.
6. Девдариани Н. В. Иррационально-мистическое проявление коллективного бессознательного в структуре духовного опыта / Н. В. Девдариани // Вестник Челябинского государственного университета. — № 14 (229). — 2011. — С. 85—93.
7. Пагутяк Г. Мій Близький і Далекий Схід : повість та есеї / Галина Пагутяк. — Львів : ЛА «Піраміда», 2009. — 136 с.
8. Хеллер С. Гностицизм [Електронний ресурс] / Стефан Хеллер. — Режим доступа : [//vk.com/doc8157_305925882](http://vk.com/doc8157_305925882).
9. Шолем Г. Основные течения в еврейской мистике / Гершом Шолем. — М. : Мосты культуры, 2014. — 512 с.
10. Элиаде М. Аспекты мифа / Мирча Элиаде. — М. : Академический Проект, 2010. — 251 с.
11. Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени [Электронный ресурс] / Карл Густав Юнг. — Режим доступа : http://royallib.com/book/yung_karl/problemi_dushi_nashego_vremeni.html.

OKSANA HOLNYK
Kirovohrad

**MISTICAL AND ESOTERIC DISCOURSE
OF NOVELLA GALINA PAHUTYAK «MY BROTHER ENKIDU»**

In article delineated and analyzed mystical and esoteric in the content of the story Galina Pahutyak «My brother Enkidu» and the artistic techniques and principles of its implementation. It was found that the main problem in the novella is the problem of spiritual impoverishment and degradation of humanity. The writer reinvents the myth of Gilgamesh, particularly history Shamhat about, which is the embodiment of the Mother archetype, the Gnostic Sophia. Narrative forms (visions and dreams) reflect the history of the soul of whore of Uruk. The mystical and esoteric meaning insights of Shamhat embodied in symbols and metaphors.

Were tested principles of depth psychology to disclosure mystical experiences as a way of individuation personality.

Key words: mystical and esoteric discourse, mythological, Gnosticism, vision, metaphor, symbol, Ego, Persona, Self.

ОКСАНА ГОЛЬНИК
г. Кировоград

**МИСТИКО-ЭЗОТЕРИЧЕСКИЙ ДИСКУРС ПОВЕСТИ
ГАЛИНЫ ПАГУТЯК «МОЙ БРАТ ЭНКИДУ»**

В статье обозначены и проанализированы мистико-эзотерический смысл повести Галины Пагутяк «Брат мой Энкиду» и художественные приемы и принципы его реализации. Установлено, что главной проблемой авторских размышлений является проблема духовного обнищания и деградации человечества. Писательница переосмысливает миф о Гильгамеше, сосредотачиваясь, в частности, на истории блудницы Шамхат, которая становится символом Праматери, гностической Софии. Проанализированы формы визий и сновидений, воспроизводящие историю прозрений души девы Урука; установлено, что мистический и эзотерический смысл духовных открытий передан через развернутые метафоры и образы-символы. Апробированы принципы глубинной психологии для раскрытия сути мистических переживаний как способа индивидуации личности.

Ключевые слова: мистико-эзотерический дискурс, мифологическое, гностицизм, образ, метафора, символ, Эго, Персона, Самость.

Стаття надійшла до редколегії 03.04.2016

УДК 821.161.2

ЛАРИСА ГОРБОЛІС

м. Суми
gorbolisspu@gmail.com

**ПРО ЗБЕРЕЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У РОМАНІ
СТЕПАНА ПРОЦЮКА «РУЙНУВАННЯ ЛЯЛЬКИ»**

У статті на матеріалі роману сучасного українського письменника С. Процюка «Руйнування ляльки» означені наслідки впливу радянської системи цінностей на покоління українців, запропоновано сучасному українцеві «рецепт» виходу з духовної кризи й акцентовано на загрозі відречення від національних пріоритетів.

Ключові слова: національна ідентичність, герой, психотравма, характер, патологія.

Творчість сучасного українського письменника С. Процюка викликає особливе зацікавлення літературознавців. Стильова, жанрова своєрідність його творів, їх тематико-проблемний діапазон, а також типологія геро-

їв тощо визначають коло наукових проблем, пов'язаних із доробком письменника. Роман С. Процюка «Руйнування ляльки» – твір багатоглядий і різномірний, містить у своїй внутрішній структурі численні коди. Обраний